

SİYASAL İLETİŞİM BAĞLAMINDA 1990 SONRASI NATO'NUN GÜVENLİK SÖYLEMLERİ

Dr. Emine KILIÇASLAN

Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın Meslek Yüksekokulu.

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı sonrası 4 Nisan 1949'da kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütünün temel amacı Batı Bloğunun ekonomik ve siyasi çıkarlarını Doğu Bloğuna karşı korumak olmuştur.

Bu bağlamda NATO kurulduğu 1949 yılından bugüne değişim ve gelişim göstermiştir. Bu değişim; 1990 öncesi Kore Savaşı, Küba Füze Krizi ve Sovyetler Birliğinin dağılması süreçleri ile belirlenmiştir. 1990 sonrasında ise NATO kendisine yeni hedefler belirleyerek varoluşunu sürdürmeye çalışmaktadır. Bu yeni hedeflerden bir tanesi de Ortadoğu bölgesinde hâkimiyet alanını genişleterek devam ettirmektir. Bölgede yaşanan Körfez Savaşları ve Suriye Krizi NATO'nun "yeni güvenlik" "yeni düşman" algı yönetimine örnek olarak gösterilebilir.

NATO bilindiği gibi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin yıkılmasından sonra yeni düşmanlarını Doğuda ağırlıklı olarak Ortadoğu bölgesinde aramıştır. Batı Bloğu yeni düşman ile savaşırken NATO üzerinden askeri güç göndermenin yanında "Barış" "Demokrasi" ve "İnsan Hakları" söylemlerini medya üzerinden kullanmaya özen göstermiştir. Bu söylemler hem kamuoyu yaratmak hem de meşruiyet kazanmak için kullanılan önemli siyasi iletişim göstergeleridir.

Kurulduğu tarihten bugüne NATO analiz edildiğinde ise kuruluş amacının dışında oldukça farklı bir örgüte dönüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda

NATO siyasal iletişim gücünü artırmak ve kendi varoluşunu devam ettirmek için 2004 yılında Kamu Diplomasisi Merkezi (CDP) açılmıştır. Bu nedenlerle, özellikle 1990 sonrası NATO'nun değişen güvenlik anlayışı ve yeni düşmanlar üzerinden yürüttüğü güvenlik söylemleri siyasal iletişim bağlamında bu çalışmada ele alınmıştır.

Anahtar Kavramlar: Güvenlik, NATO, Siyasal İletişim, Kamu Diplomasisi

GİRİŞ

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) İkinci Dünya Savaşı sonrası “Dünya Güvenliğini Koruma” söylemi ile kurulmuştur. Fakat kurulduğu tarihten bugüne kadar geçen süreçte her daim Batılı devletlerin çıkarlarını ve güvenliğini korumuş ve önemsemiştir. Bu bağlamda kurulduğu günden bugüne oldukça değişim de geçirmiş olan NATO kendi varlığının devamını sağlamak için kendisine yeni misyonlar üretmeye çalışmaktadır.

Bu nedenle bu çalışmada NATO'nun 1949-2019 sürecinde geçirmiş olduğu değişim siyasal iletişim söylemleri bazında incelenmiştir. NATO'nun geçirdiği değişim süreci kuruluş amacının ve misyonunun dışına çıkması anlamında önem taşımaktadır.

Bilindiği gibi Kuzey Atlantik Antlaşmasının birinci ve en önemli amacı, 30 Aralık 1922'de kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin tehdit olarak algılanması ile ilgilidir. Çünkü Sovyetler Birliği kurulduğu andan itibaren Doğu Avrupa'yı da kontrol altında tutmayı hedeflemiştir. Yunanistan'ın bağımsızlığında da rol oynayan Sovyetler Birliği hem Yunanistan hem de Türkiye Cumhuriyeti üzerinden Akdeniz'de güç olmayı amaçlamıştır.

NATO'nun kurulmasıyla ilgili ikinci amaç “Almanya Sorunu” dur. Almanya 19. Yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa Devletleri için bir sorun olarak görülmektedir. Alman askeri gücünün Avrupa'da istikrar ve güç dengesini bozma olasılığıdır.¹ Çünkü Almanya hem Birinci Dünya hem de İkinci Dünya Savaşları ile iki kez Avrupa'daki sorunların kaynağı olarak görülmüştür.

1 WALLMANN, Walter (1986), “Is There a New German Question,” West Germany, East Germany, and the German Question: Five Lectures at the American Institute for Contemporary German Studies (Washington, D.C.:The Johns Hopkins University): 3-11.

NATO'nun değişimi Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Varşova Paktı'nın dağılması ile gerçekleşmeye başlamıştır. NATO bu tehditler ortadan kaldıktan sonra da kendine yeni tehditler ureterek geleceğini söylem temelinde de korumaya çalışmaktadır.

ARAşTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı NATO'nun kurulduğu günden bugüne değin tarihsel süreçte geçirdiği değişimleri neden ve sonuçları ile göstermektir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle NATO'nun yetmiş yıllık varlıksal sürecinde geçirdiği siyasal ve askeri değişimler örneklerle anlatılacaktır.

ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada söylem analizi yöntemi uygulanmıştır. Bilindiği gibi söylem analizi yöntemi özellikle konuşma ve metinler aracılığıyla oluşan anlamları araştıran sosyal bilim araştırmalarında oldukça yoğun kullanılan bir yöntemdir. Bu araştırmada söylem analizi yöntemi ile NATO'nun tarihsel süreçte kullanıldığı cümle, sözcük ve kavramların kullanılış biçimleri arasında ilişki kurarak geçmiş ile bugün ve gelecek arasında bağlantı kurulmuştur.

1. TEORİK ÇERÇEVE (GEçMİşTEN BUGÜNE NATO'NUN DöNÜşüM SÜRECİ)

4 Nisan 1949'da, Washington'da On iki ülke tarafından kurulan NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması) daha sonra katılan 17 yedi yeni ülke ile uluslar üstü bir askeri ittifak olarak bugüne kadar 70 yıldır Batı Bloğu adına hizmet vermektedir.

Bilindiği gibi NATO "İngiltere, Belçika Fransa, Hollanda ve Lüksenburg" gibi Avrupa lkelerinin Sovyetler Birliği'nin Avrupa'ya genişleme stratejisinden korkmaları sonucu yaptıkları Brüksel Antlaşması nedeniyle 17 Mart 1948 kurulmuştur. 1948 yılında yukarıda yer alan Avrupa devletlerinin liderleri Amerikan askeri ve diplomatik yetkilileri ile görüşünce "Kuzey Atlantik Antlaşması" imzalanmıştır. Antlaşmayı yukarıda yer alan devletlerin yanında, ABD, Danimarka, İtalya, İzlanda, Kanada, Norveç ve Portekiz de imzalamıştır."²

2 <https://www.makaleler.com/nato-nedir-kurulusu-amaci-operasyonlari>, 07.10.2019.

Asıl kuruluş nedenine bakıldığında, Batı ülkeleri, ABD ve Avrupa devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile aralarındaki ideolojik çelişkilerin artması olarak görülmektedir. Oysaki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin hâkimiyetinin yaygınlaşmaya başlaması sonucu Avrupa devletlerinin ekonomik kaygıları, kendi sistemlerinin devamı için pazar arayışı ittifakın doğmasının temel nedenidir.

Arka plana itilen gerçek nedenler ön planda başka bir nedenin gösterilmesine sebep olmuştur. Bu sebep NATO'nun kuruluş amacının "Barış ve Güvenliğin" sağlanması olarak tanımlamıştır. NATO kendisine üye olan müttefik devletlerin güvenliklerini korumak "Demokratik Değerlere" sahip çıkmak amacıyla kurulmuş askeri bir kuruluş olarak kendisini tanımlamaktadır.

Aslında NATO'nun fikir babası Amerikan Başkanı Harry Truman Marshall Planı'nın Batı Avrupa ekonomilerine istikrar sağlayacağını bu planın demokrasiyi ve ekonomik büyümeyi destekleyeceğini söylemiştir. Marshall planı ve NATO "bir elmanın iki yarısı" olarak tanımlanmıştır diyerek NATO'nun gerçek amacını göstermiştir.

Özellikle 1947 yılından itibaren ABD ile SSCB arasındaki rekabet artmaya başlamıştır. Amerikan medya organlarının "Kızıl Tehlike" olarak adlandırdığı Sovyetler Birliği Amerikan kamu oyununda bu yönde etkilenmesinde rol oynamıştır. Bu bağlamda dönemin Amerikan Başkanı Harry Truman dünyanın iki farklı ideoloji arasında bölünmesinden bahsetmiştir. Harry Truman yaptığı konuşmada özellikle Yunanistan ve Türkiye'nin komünizm tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğunu bu nedenle bu devletlere askeri yardım yapılacağını açıklamıştır. Bu yardım 400 milyon dolar olarak belirlenmiştir.³ Truman Doktrini ile birlikte Soğuk Savaş süreci yavaş yavaş olgunlaşmaya başlamıştır. Dünya liberalizm ve komünizm ideolojileri arasında iki kutuplu olarak şekillenmeye başlamıştır. Kennedy'ye göre hem liberalizm hem de komünizm evrensel siyasal görüşlerdir. Bu görüşler doğal olarak birbirlerini dışlamaktadır. Böylece, her iki taraf da, tüm dünyayı ideolojik kavganın politikasındaki üstünlükten ayıramayacağı bir arena olarak algılamaya başladı. Bir ülke ya Sovyet ya da ABD bloğu içindeydi. Bunun ortası yoktu.⁴

3 William Mc Neil, *America, Britain and Russia: Their Cooperation and Contact (1941-1946)*, New York., Johnson Reprint Corporation, 1970, s.737

4 Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Düşüşleri*, (çev. Birtane Karanakçı), İstanbul, İş Bankası Yayınları, 1989, s.437.

Özellikle Soğuk savaş dönemi NATO'nun kendini güvenlik bağlamında anlamlandırması açısından önem taşımaktadır. 1950 yılında patlak veren Kore Savaşı Batı ülkeleri için komünizm tehdidinin boyutlarını artırmıştır. Bu bağlamda NATO "Topyekûn Mücadele" söylemi ile müttefik devletleri konvansiyonel anlaşma için çağırmıştır.

Yunanistan ve Türkiye için Marshall Planı, Sovyetler Birliği'nin genişleme amacından dolayı hemen uygulamaya konulmuştur. Sovyetler Birliği'nin yarattığı korku bu planların askeri ve ekonomik olarak desteklenmesinin yolunu açmıştır.

Karaosmanoğlu'na göre, Soğuk Savaş sürecinde NATO Sovyet Blokuna karşı iki boyutlu politika izlemiştir. Bu politikalar bir yandan "caydırma" ve "koruma" görevlerini yerine getirirken, yani Sovyet Blokunu askeri bakımdan dengelerken, diğer yandan Sovyet Bloku ile ortaya çıkan uyumsuzlukları barışçı yolla çözmeye amacıyla politikalar ve davranış kuralları getirdi.⁵

Bu dönem, ideolojik ayrışmanın yoğun yaşandığı ve gerginliklerin arttığı bir dönem olmuştur. Soğuk Savaş sürecinin başlangıcı olan bu dönemin ilk söylemi "Kitlese Karşılık" ve "Topyekûn Mücadele" söylemleridir. NATO kurulduktan hemen sonra yaşanan Kore Savaşı (1950) Soğuk Savaş sürecinin ilk sıcak çatışmasıdır. Bu nedenle iki kutup arasında ideolojik ayrışma ve gerginlik zirve yapmıştır. Kore Savaşından sonra Kuzey Atlantik Örgütü olarak adını değiştiren NATO "Kitlese Karşılık" ve "Topyekûn Mücadele" stratejisini ortaya koymuştur. Batı'nın bu dönemde en korktuğu şey olan Sovyetler Birliği hâkimiyeti ve komünist ideolojinin yayılması NATO'nun hızla harekete geçmesinde etkili olmuştur.

NATO'nun stratejik evrelerine bakıldığında;

- 1949-1991 Soğuk Savaş Dönemi,
- 1991-2001 Soğuk Savaş sonrası dönem
- 2001-2010, 11 Eylül sonrası güvenlik stratejisi dönemidir.

İlk evre olan 1949 – 1991 dönemi "Savunma", "Caydırıcılık", "Koruma", "Özgürlük", "Barış" "Demokrasi" gibi söylemlerin ön planda olduğu bir süreçtir. Bu süreçte her şey Doğu-Batı arasında iki kutupluluk ve çatışma

5 Ali Karaosmanoğlu, NATO'nun Dönüşümü, Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, Cilt 10, Sayı 40, (Kış-2014), s.3-38.

üzerine şekillenmiştir. SSCB ve ABD arasında çok ciddi bir silahlanma yarışı ortaya çıkmıştır. Bu dönemin son yirmi yılı “diyalog” ve “detant” süreci olarak geçmiştir. NATO bu süreci dört stratejik kavram ile yürütmüştür;

1. Birinci Stratejik kavram “Tecavüzü Caydırma” olmuştur. Herhangi bir işgal durumunda tecavüzü caydırma amaçlı NATO askeri güç kullanımı yapacaktı.
2. İkinci strateji Kore Savaşı döneminde ortaya çıkmıştır. “Bütünleşmiş Askeri Kuvvetlerin Oluşturulması” stratejisi nedeniyle Kuzey Atlantik Konseyi merkezi komuta altında bütünleşmiş bir askeri kuvvet oluşturuldu.
3. Üçüncü dönem stratejisi “Topyekûn Mukabele” süreci ABD’nin kendisini savunma politikasında ağırlığı nükleer silahlara vermesi.
4. Dördüncü stratejik konsept olan “Esnek Mukabele”dir. SSCB’nin silahlanma yarışında üstünlük kazanması “Karşılıklı Mutlak Yok Olma” gibi kavramları NATO üyeleri arasında tartışmaya açmıştır.

1961’de “Berlin Duvarı” krizi ve 1962’de “Küba Füze Krizi” doruk noktaya ulaşıncaya “Esnek Mukabele” stratejisi ortaya çıkmıştır. Amerikan Başkanı Kennedy’nin öldürülmesi ve ABD’nin Vietnam Savaşını kaybetmesi “Esneklik” ve “Tırmanma” kavramları üzerine dördüncü stratejiyi doğurmuştur. Sonrasında Sovyetler Birliği dağılmıştır. 1991 sonrası “Caydırıcılık” ve “Savunma” kavramları yerini korur iken “İşbirliği” ve “Güvenlik” kavramları da eklenmiştir.

1990 sonrası ise NATO resmi internet sitesinde asıl amacını “Demokratik Değerleri Desteklemek” olarak tanımlayarak “Barış ve Güvenlik” kavramlarını daha da genişletmiştir. Ayrıca bunlara ek olarak üye ülkelerin savunma ve güvenlik sorunlarını konuşmak uzun vadede çatışmaların önüne geçerek güven oluşturmak son olarak işbirliği içinde olmak hedefler arasında sıralanmıştır. Bilindiği gibi “demokrasi”, “savunma”, “güvenlik” ve “çatışma” hem askeri hem de siyasi amaçların kapsamına girmektedir. İşbirliği kavramı ise askeri ve siyasi kavramlar ile birlikte ekonomi kavramını da kapsamaktadır.

Oysaki NATO kendi resmi internet sitesinde askeri amaçlarını “barış” kavramını kullanarak göstermiştir. NATO <http://www.nato.int>. Resmi internet sitesinde devletlerarası anlaşmazlıkları barış yoluyla çözümü için çaba sarf edecektir. Başarısız olursa askeri operasyon yoluna başvuracaktır. İttifak’ın askeri güçleri; savaş yaşanan bölgelerde NATO üyesi olmasa da bazı ülkelerin

askerlerinin eğitilmesi, deniz korsanlığı operasyonları, uçuşa yasak bölgelerde güvenliğin sağlanması, ambargoların uygulanması gibi çeşitli görevler üstlenmektedir.⁶

5. 1990 SONRASI NATO'NUN SİYASAL İLETİŞİM SÖYLEMLERİ

1990 sonrası NATO'nun doğuşunun nedeni olan Sovyetler Birliği'nin dağılması NATO'nun kendi varlığının devamı bağlamında yeni tehditler bulmasının yolunu açmıştır. 1990'lı yıllarda ne kadar Sovyetler Birliği dağılsa bile ABD, Avrupa'nın temel sorununun güvenlik olduğu görüşlerini devam ettirmiştir. Bu bağlamda NATO'nun varlığını devam ettirme kararı almıştır. 1991 yılında muhtemel siyasi ve güvenlik sorunlarına yönelik NATO bünyesinde yeni bir stratejik konsept hazırlanmıştır. Ayrıca ABD ve AB, doğu Avrupa'da demokrasilerin ve liberal kurumların inşa sürecine başlamışlardır.⁷

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte anlamını yitiren NATO kendini yeniden tanımlama yolları aramaya başladı. Kendini yeniden tanımlamak için yeni tehdit söylemleri bulmuştur. Doğal olarak bu yeni tehditler somut bir devlet olarak kendini göstermemektedir. Soyut ve asimetrik tehditler olarak söylemsel düzeyde sıralanmıştır. Bu tehditler; “terörizm” “göç” “uyuşturucu kaçakçılığı” “su ve enerji kaynakları paylaşımı” “enerji nakil yollarının güvenliği” “açık deniz ulaşımı güvenliği” “iklim ve çevre sorunları”⁸ bu tehditlerin sıralanmasında kime karşı neyin korunduğu ve güvenlik altına alındığı sorulması gereken temel sorudur?

Bu yeni tehditlerin güvenliğini sağlamak için NATO yeni bir söylemsel strateji ortaya koymuştur. Bu strateji NATO için “genişleme stratejisi” olarak belirlenmiştir. Bu nedenle Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Sovyetlerden ayrılan pek çok Balkan ve Baltık ülkeleri, NATO'nun genişleme stratejisinin hedefi olmuşlardır.

1990 sonrası NATO askeri harcamalarını azaltarak “acil müdahale” kuvvetleri ile güvenlik politikalarına yön vermiştir. Bu çerçevede 1999 yılında

6 <http://www.nato.int.E.T.11.11.2019>.

7 Nayan R, (2001), “US-European Relations in the Post Cold War Era”, Strategic Analysis: a Monthly Journal of the IDSA, April 2001, Vol. XXV, No: 1, http://www.ciaonet.org/olj/sa/sa_apr01.html, E.T. 01.11.2019.

8 <http://www.bilgesam.org/incele/1221/-baslangicindan-bugune-nato-stratejik-konsept%E2%80%99nin-gecirdigi-eyreler#.Xa2ZL-YzZdg>, 21.10.2019.

İstanbul’da “Uyarlanmış Avrupa’da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması” imzalandı. Bu yıllarda terör konusu çok ön planda değildi. Bu nedenle eskiden Sovyetler Birliğine dâhil olan ülkeler hem ekonomik hem de siyasi olarak AB’ne dâhil edilmişlerdir. Sonrasında ise tek tek NATO üyesi olmuşlardır. Tek amaç Rusya’nın tekrar eski gücüne kavuşmasını engellemektir. Bu stratejinin siyasal iletişim söylemi ise “Barış için Ortaklık” olmuştur.

NATO’nun 1991-1999 arası stratejisi güvenlik konseptini genişletmek ve gizlilikleri ortadan kaldırmak olarak belirlenmiştir. İttifak üyelerinin güvenliğini korumanın yanında eski düşmanlarla ortak işbirliği geliştirmek. Barış ve istikrarın korunmasında nükleer gücün kullanımını asgari düzeye indirmek gibi yeni görevler üstlenmiştir.

Güvenlik politikasında “diyalog”, “işbirliği”, “etkin kolektif savunma” söylemleri ile barışın sürekliliğini sağlamak sloganını kullanarak kendi devamlılığını aynı kavramlar üzerinden sürdürmektedir. Ayrıca 1990 sonrası özellikle “demokrasi”, “insan hakları”, “nükleer silahlar”, “biyolojik silahlar”, “terörizm” kavramlarını da kullanmaya başlamıştır. Yenedünyanın yeni tehlike riskleri olarak belirlemiştir.

1990 sonrası NATO’ya katılan ülkelerin bakıldığında; Arnavutluk (2009), Bulgaristan (2004), Çek Cumhuriyeti (1999), Estonya (2004), Hırvatistan (2009), Karadağ (2017), Letonya (2004), Litvanya (2004), Macaristan (1999), Polonya (1999), Romanya (2004), Slovakya (2004), Slovenya (2004).⁹ Hemen hemen hepsinin eski Sovyetler Birliğinden ayrıldığı dikkat çekmektedir. Bu da NATO’nun 1990 sonrası “Genişleme Strateji” sinin bir boyutudur. Tekrar Sovyetler Birliği’nin canlanmasından da korkmaktadır ya da Rusya’ya bağlanmalarını istememektedir.

5.1.1 1990 Sonrası NATO’nun görev aldığı yerler

Soğuk Savaş sürecinde hiçbir operasyon yapmayan NATO Soğuk Savaş biter bitmez 1990 yılında Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesi sonucu ilk müdahalesini yapmıştır. Ardından 12 Ağustos 1993’te Bosna Hersek’in iç kesimlerinde güvenliği sağlamak için müdahale etmiştir.

- “Karalı Güç” operasyonu Ağustos 1995, Srebrenitsa katliamı sonrası.
- IFOR Barış Gücü Bosna Operasyonu 14 Aralık 1995.

9 <http://www.nato.int>, 15.10.2019.

- “Müttefik Güç Hareketi” 24 Mart 1999, Kosova ‘da Arnavut sivillere, Sırp milislerin katliamları.
- NATO, KFOR barış gücü 11 Haziran 1999’da Kosova’da kaldı.

Avrupa’nın dibinde meydana gelen bu çatışma ve krizler, NATO’nun müdahaleleri ile çözülmüştür. Bu bağlamda 1990 sonrası NATO’nun ilk savaş misyonu Kosova sorununun çözümünde görülmüştür. Balkanlarda yaşanan krizlerde NATO başrolde oynamıştır.

1.2. 11 Eylül Sonrasında NATO’nun Stratejik Söylemleri

Hızlanan küreselleşme süreci “İttifak’ın Stratejisi” kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu söylem 1990 sonrası NATO etrafında ittifak yapan devletlerin “terörizm” kavramına karşı birleştiklerinin göstergesi olmuştur. NATO açısından ekonomik ve siyasi, bağlamda güvenlik stratejisi geliştirme açısından önem taşıyan bu slogan önemli bir siyasal söylem göstergesidir. Yaşanan değişimler ve gelişmeler ABD ile uluslararası sistemin yeniden şekillenme sürecinde NATO’nun yeni görevler alması ve genişleme stratejisinin devamının yanında ittifak güçler aramasının yolunu açmıştır. O zaman eski düşman “Kızıl Tehlike” yerini yeni bir düşman bırakmalıydı. O düşman “Yeşil Tehlike” olarak 11 Eylül sonrası belirlenmiştir.

Özellikle 11 Eylül saldırıları ile birlikte NATO’nun kilitlendiği nokta “terörizm” ve “kitle imha silahları” olmuştur. Bu süreçte ittifaka üye sayısı gittikçe artış göstermektedir. İnternet teknolojisinin gelişimi siber saldırı gibi yeni alanlara odaklanma başlamıştır. Bu bağlamda mevcut ortaklıkları derinleştirerek güçlendirme yoluna gitmiştir.

- Siber tehditlerin artması olasılığı nedeniyle Bilgisayar olaylarına Müdahale yeteneği (Computer Incident Response Capability-NCIRC) 2012 devreye girmiştir.
- Enerji Güvenliğinin korunması bağlamında işbirliğini geliştirecektir.
- Çevre sorunları, iklim değişiklikleri, sağlık riskleri, su kıtlığı, enerji ihtiyacı NATO’nun yeni ilgi alanları olarak belirlenmiştir.

Fakat 2001 yılına gelindiğinde dünya 11 Eylül saldırıları ile birlikte “İslami Terör” söylemini sıklıkla duymaya başladı. Jacquelyn Davis’ e göre, “11 Eylül’den sonraki dönemde NATO ulusları savunma harcamalarındaki düşme trendini ele almalı ve transatlantik savunma ilişkisinin korumaya değer değme-

diğine artık kesin olarak karar vermeli”¹⁰demektedir.

1.3. 2000 Sonrası NATO’nun Müdahale Merkezleri

NATO’nun genişleme politikasına en önemli eleştiri ABD’den gelmiştir. George Kennan New York Times’ta “NATO’yu genişletmek Amerikan siyasetinin Soğuk Savaş sonrasında yaptığı en önemli hata olur”¹¹tespitini yapmıştır.

Bilindiği gibi NATO genişleme planı Bill Clinton ve 64. ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright’in savunduğu politikalarıdır. Bu politikayı eleştirenler Rusya ile ABD’nin tekrar karşı karşıya kalacağını iddia ediyorlardı.¹²Bu karşı çıkışlara rağmen NATO’nun genişleme stratejisi ABD senatosunda da onaylanmıştır. Bu bağlamda 1998 yılında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti NATO üyesi olmuşlardır. Bunu 29 Mart 2004’te Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya’nın NATO üyeliğine kabulü ve nihayet 1 Nisan 2009’da Arnavutluk ve Hırvatistan’ın üyeliği izledi.¹³

Bu genişleme stratejisi ile birlikte 2000’ler sonrası müdahale merkezleri artarak devam etmiştir.

NATO Müdahale Merkezleri

- “Zorunlu Hasat Harekâtı” Makedonya Ağustos- Eylül 2001: Arnavut mislerinin silahsızlandırılması.
- “Etkin Çaba Harekâtı” Akdeniz 4 Ekim 2001.
- “Kararlı Destek Misyonu”, Afganistan, 11 Ağustos 2003 (Taliban’a terörü)
- “NATO Eğitim Görevi Irak” Irak Savaşı, Ağustos 2004.
- “Okyanus Kalkanı Harekâtı” Aden Körfezi, Hint Okyanusu, 17 Ağustos 2009.
- Libya, 20 Mart 2011, NATO Libya’ya asker gönderdi.

10 <https://www.nato.int/docu/review/2011/11-september/NATO-US-Perspective-9-11/TR/index.htm>

11 Richard N. Haass, “Fatal Distraction: Bill Clinton’s Foreign Policy”, Foreign Policy, No.108, Güz 1997, s.112–123.

12 Thomas Friedman, “Foreign Affairs: Madeleine’s Folly”, New York Times, 17 Şubat 1998. “But it is precisely because stemming weapons proliferation should be the center piece of U.S. foreign policy in the post-cold-war era that the Clinton Administration’s policy of NATO expansion is so stupid.”

13 <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2014/12/Nato-Neden-Gelismedi.pdf>, E.T. 17.12.2019.

NATO'nun özellikle 11 Eylül sonrası güvenlik stratejisine bakıldığında "terör" kavramının ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Terör tehdidi ve kitle imha silahları NATO için ön plandadır. Bu bağlamda Afganistan NATO'nun düşman hedef noktası olarak belirlenmiştir.

Özellikle 2008 ekonomik krizi sonrası ortaya çıkan yeni bir strateji belirleme ihtiyacı doğmuştur. Geleceğin güvenlik ortamını belirleme 2010 Lizbon Zirvesinde belirlenmiştir. NATO bu zirvede kuruluş amaç ve felsefesini aynen koruduğunu belirtmektedir. Üye ülkelerin bağımsızlık ve güvenliğinin korunması, kolektif savunma, kriz yönetimi ve işbirliği görevleri yerine getirilmeye devam edecektir.

Burada biraz farklı olan şey askeri yöntemlerin dışında kriz yönetiminde siyasi ve sivil araçlarında kullanılması durumudur. Kriz yönetimine odaklanması dikkat çekmektedir. Bu bağlamda BM, AB, AGİT gibi uluslararası kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir. AB en önemli kriz ortağı olacaktır. NATO ve AB ortaklığı geliştirilecektir.

NATO kendi iş tanımını genişleterek (narkotik, korsanlık ve terörle) mücadele konularını kapsamına almaktadır. Nükleer silahlarla mücadele kolektif ve caydırıcılık etrafında dönecektir. Siber tehditlerde NATO'nun güvenlik alanına alınmıştır. Bu nedenle NCIRC (Bilgisayar Olaylarına Müdahale Yeteneği) de güvenlik kapsamındadır. Bunlara ek olarak enerji güvenliği ve çevresel sorunlar, küresel sağlık sorunları, iklim değişiklikleri, su kıtlığı NATO'nun son güvenlik politikaları içinde yer almaktadır.

5. NATO'NUN YENİ GÜVENLİK MİSYONU BAĞLAMINDA SİYASAL İLETİŞİM SÖYLEMLERİ

Soğuk Savaş döneminin bitişi ile birlikte değişen yeni uluslararası konjktür Batı ittifakını yeni tehdit arayışlarına yöneltmiştir. Bu tehdit arayışının en temelinde yatan neden serbest pazar ekonomisinin küresel olarak kolaylıkla sürüp gitmesi çerçevesinde önem taşımaktadır. Ekonomik ve ticari rekabet büyük bir hızla egemen devletlerarasında devam etmektedir. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla ortaya çıkan yeni devletlere bakir pazar alanları olarak bakılmaktadır. Bu yeni bakir pazar alanlarında ticaret yapmak için rekabet artmaktadır. Yeni pazarların elde edilmesi ve korunması için uluslar üstü NATO gibi kuruluşların koruyucu askeri ittifak gücü oldukça önem taşımaktadır.

Bu bağlamda yeni NATO'dan beklentiler 64. ABD Dışişleri Bakanı, Madeleine Albright tarafından açıklanmıştır. Albright'a göre, "NATO tercih ettiğimiz kurumdur. Komünizm tehdidi bittiyse 'bölgesel istikrarsızlık', 'kabadayı devletler', 'terörizm', hatta İslami Köktencilik gibi yeni tehdit unsurları bulunmaktadır.¹⁴ Bu söylem NATO'nun sadece Avrupa ve ABD'nin çıkarlarını koruyan küresel vurucu güç olma siyasal söylemi olarak kendini göstermektedir. NATO'nun dağılmasından korkan Albright, 'ayrılma', 'ayrım yapma' ve 'yineleme' ilkelerini ortaya atmıştır. Ayrılmadan kaçınılmalıyız NATO vazgeçilmez atlaslaşan bağın bir ifadesidir. İkinci olarak kendimizi yinelemekten kaçınılmalıyız. Son olarak AB üyesi olmayan NATO üyelerine ayrım yapılmasını önlemeliyiz¹⁵diyerek NATO'nun korunması gerektiğinin altını çizmiştir.

NATO'nun dağılmasında korkan ABD, NATO gücünü küresel anlamda artırmak için bölgesel işbirliklerini artırmaya gitmiştir. Bu bağlamda;

- "Barış İçin Ortaklık" Balkanlar, Kafkasya, Orta ve Doğu Avrupa ile Orta Asya ülkelerini bir araya getirmiştir.
- "Akdeniz Diyalogu" Ortadoğu ve Kuzey Afrika
- "İstanbul Süreci" Basra Körfezi ülkelerini içine alan işbirlikleri sürecini başlatmıştır.

Yukarıda da anlatıldığı gibi dönüşüm süreci yeni tehditler ve bu tehditlere söylemler oluşturularak gelişmiştir. Ulus ötesi tehditler terörizm olarak kendini göstermiştir. Bu tehditlerin en dikkat çekenleri Afganistan, Libya ve Suriye krizleridir.

NATO kurulduğu günden itibaren stratejik konseptini üç defa değiştirmiştir. Bu değişimde 1991 Roma, 1999 Washington, 2010 Lizbon zirveleri dönüm noktaları olmuştur.¹⁶Özellikle Roma Zirvesi Soğuk Savaş döneminin bitimidir. Washington zirvesi kitle imha silahlarının engellenmesi, Lizbon zirvesi ise yeni güvenlik önlemleri ile ilgili olmuştur.

14 S. Savran (2001), Avrasya Savaşları; Körfez'den Afganistan'a Yeni Dünya Düzeninin Kuruluşu, Belge Yayınları, İstanbul.

15 H. Türker (2007), Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

16 Tarık Oğuzlu, NATO'nun Dönüşümü ve Geleceği", Ortadoğu Analiz, Nisan 2012, Cilt 4, Sayı 40.

1.1. Haydut Devletler Söylemi ve Kızıl Tehlikeden Yeşil Tehlikeye Geçiş

NATO'nun örgütsel varlığının temel nedeni olan "Kızıl Tehlike" Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılması, NATO yeni gelecekte sürekli tehlike ve tehdit arama sürecine sokmuştur. Yeni tehdit ve tehlike çok uzakta değildi zaten Huntington bu tehlikeyi işaret etmişti. Bu bağlamda radikal dinci akımlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Berlin duvarının yıkılması sürecinde "Haydut Devletler" tanımlamasının yapılması da dikkat çekmektedir. Yeşiltaş'a göre Haydut Devletler "dünya ekonomisi ile entegrasyon konusunda harmoniyi sağlayamamış, ulusal kaynakları kişisel kazanç için kullanan, uluslararası anlaşma hükümlerini ihlal eden ve en önemlisi terörizme destek veren liderlere" sahiptir.¹⁷

1990 sonrası Irak askerlerinin Kuveyt'i işgali, NATO'nun yakın takibine girmiştir. Türkiye'de Körfez krizlerinde önemli roller üstlenmiştir. NATO önce kınamış ve Irak'ın Kuveyt'ten geri çekilmesi çağrısını yapmıştır. NATO Irak'ın yaptığı bu eylemi BM sözleşmesine aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Irak'ın barış için Kuveyt'ten çıkmasını gerektiği ikazını yapmıştır.

Körfezde yaşanan krizle ilgili olarak, İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, Kanada Başbakanı Brian Mulroney ve NATO Genel Sekreteri Manfred Wörner'in Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George Bush ile yaptıkları ikili görüşmelerden sonra yapılan açıklamalarda, Körfez sorununda NATO'ya uygun roller olduğu, bu bölgenin tümüyle 'görev alanı dışı' sayılmayacağı görüşü yansıtılmıştır.¹⁸

Bu nedenle Rusya, Irak'ta yaşananlar Suriye, Mısır, Tunus'ta yaşanan Arap Baharı sürecinden dolayı, "NATO'nun bölgede artan etkinliğiyle belirli bir tehdit algısı oluşan Moskova, Suriye ile ilişkilerini bu noktada Batı dünyasına karşı pozisyon alabilmenin bir zemini olarak gördü."¹⁹ Özellikle Libya'da yaşananlar Rusya'yı Suriye'de tedbir almaya yöneltmiştir. Bu bağlamda Suriye krizi Batı Bloğu için bir bataklıkla dönüşmüştür.

Sonuç olarak bakıldığında NATO hemen hemen tüm stratejilerinde kendi içinde tutarlı bir görüntü vermiştir. Çünkü NATO'nun amacı özellikle Kuzey

17 M. Yeşiltaş (2005), ABD'nin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı, der., Kemal İnat, ABD'nin Haydut Devletleri, Değişim Yayınları, İstanbul.

18 Cumhuriyet, 8 Ağustos 1990, "NATO Planları Ankara'da", s.14..

19 http://file.setav.org/Files/Pdf/20150402160617_sinirlari-asan-kriz-suriye-pdf.pdf, E.T.17.12.2019.

Amerika ve Avrupa'nın serbest pazar ekonomisi anlayışı çerçevesinde süren liberal ekonomi politikalarının uygulanmasının askeri gücü olarak kurulmuştur. Varlığını hala bu bağlamda devam ettirmeye çalışmaktadır.

Küresel anlamda Batı adına güç olabilmek için Balkanlar, Doğu Avrupa ülkeleri, Afganistan ve Ortadoğu' da hâkimiyet kurmaya çalışmaktadırlar. Bu hâkimiyet kurmanın yolu olarak sadece askeri güç kullanmayı görmemektedir. Onun dışında kamu diplomasisi yapmak ve kamuoyu oluşturmak için sosyal medyayı oldukça etkin kullanmaktadır. Oluşturduğu stratejileri her alanda siyasal iletişim yapmak için söylemsel bazda kullanmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte NATO kendisini dönüştürme sürecine girmiştir. Bu zorunlu dönüşümün en temel nedeni kendi varlığının temel nedeninin dağılmış olması durumudur. Bu durum NATO'yu kendini dönüştürme sürecine itmiştir. Bu koşullar altında NATO kendisine yeni tehditler bulmuştur. Bu tehditler doğal olarak İslam coğrafyasında yer alan ABD ve Avrupa'nın "Haydut Devletler" ya da "Şer Ekseni" tanımlamaları çerçevesinde olmuştur.

Özellikle, Irak'ın işgali, Libya'ya ve Suriye'ye yapılan operasyonlar uluslararası toplumun Westfelya barışından bugüne alışılan statükosunu koruyamayacağını göstermiştir. Devletlerin egemen eşitliği prensibi, haydut devletler ve şer ekseni gibi söylemlerle meşru müdafaa hakkı da, teröre karşı savaş, önleyici meşru müdafaa yeni siyasal iletişim söylemleri ile tartışmaya açılmıştır. "Tiranlıkları yıkıp demokrasi getirmek söylemi işgallerin gerekçesi olarak gösterilmektedir.

Soğuk Savaş sürecinde Sovyetler ABD'nin ve dolayısıyla NATO'nun eylemlerinde önleyici güç iken Soğuk Savaş sonrası bu önleyici güç ortadan kalktığı için uluslararası hukukta yadsınarak işgaller siyasal söylemsel düzeyde meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda işgal edilen yerlerin halkları da dâhil küresel kamuoyu oluşturulmaktadır.

Günümüzde hala ABD işgaller için farklı ama hep aynı çerçevede siyasal iletişim söylemleri kullansa da bu kavramların içi boş kalmaktadır. Bu durum önce küresel kamuoyu yaratırken kısa zamanda uzun zamanda küresel düşmanların artmasının yolunu açmaktadır.

Bu nedenle bir tarafın kendisi için oluşturmaya çalıştığı güvenlik mimarisi uzun zaman sürecinde tam tersine dönüşerek hem Batı hem de Doğu için güvensizlik ortamına dönüşmektedir.

NATO'nun örgüt olarak varlığı özellikle Avrupa devletlerinin ekonomik ve siyasal ilerleyişinde bir güven ortamı yaratmıştır. Avrupa ve ABD için NATO'nun ortadan kalkması ya da zayıflaması oluşturulan güven ortamının sarsılması anlamına gelmektedir. Kendini güvende hissedebilmesi açısından Avrupa için NATO olmazsa olmaz bir örgüt olarak görünmektedir.